

В І Д Г У К

**офіційного опонента, доктора психологічних наук, доцента, завідувача
кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М.А. Скока**

Національного університету «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

Дроздова Олександра Юрійовича

**на дисертацію Хворостянко Наталії Анатоліївни «Психологічні
особливості соціальної ініціативності студентської молоді»,**

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі психології за спеціальністю 053 Психологія

Одна з особливостей сучасного суспільства – розвиток активних та ініціативних суб'єктів соціальної діяльності, які вносять корективи до соціально-політичної, економічної та культурної ситуації в Україні. Однією з найбільш відкритих і готових до змін соціальних груп є студентська молодь. Прояв соціальної ініціативності в студентському віці є індикатором суб'єктивної значущості соціальних змін, відображаючись в особливостях спілкування, різних формах соціальної поведінки. Вивчення соціальної ініціативності набуває особливої актуальності в контексті формування особистості студента як суб'єкта, що активно опановує суспільний досвід. Студентський вік – це той період життя молодої людини, в якому відбувається формування суб'єктності особистості, активний розвиток її свідомості. У зв'язку з цим викликом часу стає максимальне розкриття потенціалу молодої людини, сприяння її саморозвитку та самореалізації, які детермінують прояв соціальної ініціативності особистості. З огляду на це, тематика дисертаційного дослідження Н. Хворостянко уявляється актуальною й у науково-теоретичному, і в практичному (соціальному) значенні.

Вивчення змісту вищезгаданої дисертації дає підстави стверджувати, що вона постає результатом якісного, ґрунтовного та науково-коректного

теоретико-емпіричного дослідження. Дисертантка чітко визначила мету, об'єкт і предмет власного наукового пошуку, окреслила його основні завдання. Особливої цінності роботі надає те, що, крім констатувального емпіричного дослідження, вона містить ще й досить об'ємний формувальний експеримент. У дисертації вміло поєднані кількісний та якісний аналіз даних, присутній наочно-ілюстративний матеріал (5 таблиць та 36 рисунків), який полегшує сприймання отриманих результатів.

Зміст першого розділу *«Теоретико-методологічні засади вивчення психологічних особливостей соціальної ініціативності особистості»* засвідчує наукову обізнаність та професійну компетентність дисертантки в обраній проблемі. Наведений аналіз показує орієнтацію автора в існуючих підходах і здатність до зрілої адекватної оцінки їх. Достатньо глибокий аналітичний огляд значної кількості вітчизняних і зарубіжних наукових джерел дозволив висвітлити стан досліджуваної проблеми, визначити психологічний зміст соціальної ініціативності особистості, проаналізувати вікові особливості розвитку ініціативності та соціальної ініціативності, обґрунтувати й визначити поняття «соціальна ініціативність студентської молоді». Автор презентує структурну модель соціальної ініціативності (С.68), яка містить когнітивно-оціночний, мотиваційно-вольовий, та поведінково-комунікативний компоненти, кожний із яких характеризується певними властивостями соціальної ініціативності. Обґрунтовано психологічні властивості соціальної ініціативності у студентів закладів вищої освіти, що дало підстави зробити висновок про необхідність подальшого емпіричного дослідження.

Другий розділ *«Емпіричне дослідження психологічних особливостей соціальної ініціативності студентської молоді»* містить опис загальної дослідницької стратегії та отриманих результатів. Доцільно зауважити, що дисертантка застосовує адекватний методичний апарат, який відповідає поставленим завданням і забезпечує отримання надійних, достовірних результатів. Усі презентовані методики спрямовані на цілісне вивчення

структурних компонентів феномена соціальної ініціативності студентів. Отримані результати відзначаються ретельним оформленням якісних і кількісних даних, сприймаються відносно переконливо. Особливий інтерес викликають дані стосовно рівнів соціальної ініціативності досліджуваних, зокрема про недостатній рівень розвитку соціальної ініціативності у вітчизняних здобувачів вищої освіти – лише 34,11% студентів мають високий рівень соціальної ініціативності. Цілком логічним тут видається наступний крок дисертантки, спрямований на розробку психологічної програми розвитку цієї якості особистості в студентському віці.

У третьому розділі *«Психологічні засоби розвитку соціальної ініціативності студентської молоді»* викладено загальну стратегію, мету й завдання формувального експерименту. Дисертанткою змістовно представлено модель психологічного розвитку соціальної ініціативності студентської молоді (рис. 3.1.1, С.141). Привертає увагу комплексна тренінгова програма спрямована на розвиток психологічних особливостей соціальної ініціативності у студентському віці. Вона включала психологічні техніки (міні-лекції, групові дискусії, мозковий штурм, кейси, метафоричні та ігрові вправи, рольові ігри, аутогенне тренування, перегляд роликів, обговорення їх), спрямовані на психологічний розвиток критеріїв когнітивно-оціночного, мотиваційно-вольового та поведінково-комунікативного компонентів соціальної ініціативності студентів ЗВО. Результати формувального експерименту підтвердили ефективність і доцільність використання авторської програми розвитку соціальної ініціативності студентів, що дозволяє зробити висновок про необхідність подальшого впровадження цієї програми в закладах вищої освіти. За результатами формувального експерименту були розроблені та запропоновані рекомендації практичним психологам, науково-педагогічним працівникам, кураторам академічних груп й адміністрації закладів вищої освіти.

Висновки роботи змістовні, обґрунтовані, виконані на належному рівні узагальнення та відповідають поставленим у дослідженні завданням.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження Н. Хворостянко знайшли своє відображення у 7 публікаціях, серед яких 1 – у періодичному науковому виданні, проіндексованому в наукометричній базі Web of Science Core Collection, 2 – у фаховому наукометричному виданні України, 2 – у міжнародних фахових виданнях і збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз, 2 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Зміст анотації ідентичний основним положенням дисертації.

За загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Н. Хворостянко, з нашого погляду, варто висловити **окремі зауваження та побажання:**

1. Питання викликає групування дисертанткою ряду складових у трьох компонентах соціальної ініціативності студентської молоді, описаних у авторській моделі (табл., 1.3.1, С. 68). Зокрема, «готовність до соціальної активності» та «лідерство» автор відносить до поведінково-комунікативного компонента; але вказані феномени, крім поведінкових аспектів (які не викликають сумнівів), передбачають ще й мотиваційно-вольові. Соціальні установки автором віднесено до когнітивно-оціночного компонента; натомість, у світовій та вітчизняній соціальній психології прийнято вважати, що, крім когнітивної та афективної складової, соціальна установка має ще й третю – поведінкову.

2. Наявний опис вибірки досліджуваних у вступі та 2-му розділі роботи не відображає ряд важливих соціально-демографічних характеристик. Зокрема, незрозумілим є статевий розподіл досліджуваних та їхній напрям підготовки (спеціальність). Крім того, судячи з назв баз емпіричного дослідження, в останньому брали участь студенти лише двох регіонів – столичного та Галичини. Натомість, при вивченні соціально значущих характеристик (якою є соціальна ініціативність молоді) макросоціальні (зокрема, територіальні) особливості досліджуваних набувають особливої значущості. Наприклад, значний інтерес (особливо зараз, в умовах російсько-української війни) викликають соціальні характеристики молоді Півдня та

Сходу України. Вважаємо, що порівняння показників соціальної ініціативності різних територіальних груп (підгруп) загальної вибірки суттєво збагатило би дану роботу.

3. Базовим методом визначення зв'язків між компонентами соціальної ініціативності студентів було обрано кореляційний аналіз. Вважаємо, що використання факторного аналізу даних дозволило б отримати більш цікаві результати, зокрема щодо тенденцій групування різних складових. Це дозволило б перевірити авторську структурну модель соціальної ініціативності (табл. 1.3.1. та рис. 2.1.1), внести до неї потенційно вірогідні зміни та корегування.

4. У підрозділі 2.2. містяться психологічні характеристики досліджуваних з високим та низьким рівнями соціальної ініціативності. Однак, бажано було б доповнити такий опис ще й соціально-демографічними характеристиками студентів (хто вони за статтю, у яких регіонах та на яких спеціальностях навчаються тощо).

5. Низка рекомендацій у підрозділі 3.3. (напр., *«забезпечити можливість здобувачів ... брати участь у організації діяльності студентському самоврядуванні, студентської профспілки, наукових організаціях... Забезпечити можливість реалізації студентів під час позанавчальній та культурно-масовій роботи в університеті...»*, С.180-181; або *«сприяти соціальній адаптації, розвитку соціальних якостей, соціалізації, створити позитивні умови для усвідомлення значущості професійної реалізації...»*, С.182) видаються досить абстрактними та декларативними за своєю сутністю.

6. Робота не позбавлена граматичних і стилістичних помилок.

Слід зазначити, що вищенаведені зауваження й побажання слід вважати швидше формальними та рекомендаційними; вони суттєво не знижують загалом позитивної оцінки дослідження.

Вищезазначене дає підстави зробити висновок про те, що дисертаційна робота *«Психологічні особливості соціальної ініціативності студентської*

молоді» є оригінальним і завершеним самостійним дослідженням, котре має теоретичну новизну та практичну значущість, сприяє розв'язанню однієї з актуальних проблем сучасної психологічної науки. Дисертація відповідає нормативним вимогам, а її автор – Хворостянко Наталія Анатоліївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри загальної, вікової

та соціальної психології імені М.А. Скока

Національного університету «Чернігівський

колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

доктор психологічних наук, доцент

 О.Ю. Дроздов

Підпис О.Ю. Дроздова засвідчую

Начальник відділу кадрів

Національного університету «Чернігівський

колегіум» імені Т.Г. Шевченка

 Н.В. Захаренко